

Aanleiding

Komend voorjaar start in het kader van AKZ+ een nieuwe cursus over Bijbel en politiek. De cursus bestaat uit vijf avonden. De Theologische Universiteit Kampen werkt hierin samen met het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie. Vijf avonden denken docenten en cursisten na over de uitgangspunten en geschiedenis van de christelijke politiek. Daarbij is vanzelfsprekend veel ruimte voor discussie. Voorafgaand aan deze cursus brengen wij twee deskundigen met elkaar in gesprek: drs. G.J.M. Segers en prof. dr. A.L.Th. de Bruijne. Tijdens ons interview praten zij over thema's die ook in de cursus ter sprake komen

Moet de christelijke politiek 'herbronnen' om op de toekomst voorbereid te zijn? En zo ja, hoe dan? Over deze intrigerende vragen praten Maarten Boersema en Lammert Kamphuis met twee deskundigen op het gebied van de christelijke politiek. Drs. G.J.M. Segers is directeur van het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie. Prof. dr. A.L.Th. de Bruijne is hoogleraar ethiek en spiritualiteit aan de Theologische Universiteit Kampen. Beiden uiten onder meer scherpe kritiek op de rol van de kerk in het publieke debat.

Interview **Maarten Boersema en Lammert Kamphuis**
Tekst **Maarten Boersema**

Christelijke politiek zoekt nieuwe bronnen

‘Als je niet opnieuw je boodschap doordenkt en steeds opnieuw verwoordt, worden je woorden holle frasen’

Highlights

Twee mannen met een boodschap. Twee mannen, die hun mening niet onder stoelen of banken schuiven. Ook niet tijdens het interview in de stationsrestauratie van station Zwolle. Soms lijkt de muziek op de achtergrond een toontje mee te willen zingen. Tijdens het interview bevraagt Segers onder meer het Bijbelgebruik van de fractieleden van zijn eigen partij. Beide denkers staan uiterst kritisch tegenover de rol van de kerk in het publieke debat. Zij komen ook met duidelijke standpunten over *trending topics* als Breivik en Mauro. Laat de band maar lopen...!

Interne secularisatie dreigt

Het raakvlak tussen theologie en het publieke debat heeft altijd al de volle aandacht van De Bruijne gehad. Hij promoveerde op de politieke theologie van Oliver O'Donovan. "Dat we deze cursus hebben opgezet, heeft een tweeledig doel," zegt hij. "Allereerst is publieke theologie één van de speerpunten van het onderzoek aan de Theologische Universiteit. Als je dat belangrijk vindt om te onderzoeken, is het ook belang-

rijk om je kennis daarover te verspreiden. Daarnaast is het inhoudelijk van belang omdat zich een duidelijke breuklijn aftekent in de cultuur. Die breuk stelt christenen voor nieuwe vragen. Hoe sta je in de cultuur? Hoe ga je om met macht? Op welke wijze heeft geloof nog een richtingwijzende functie in een geseculariseerde samenleving?"

Segers vult aan. "We hebben actualisering van de verwoording van onze uitgangspunten nodig. Er is namelijk een dreiging van interne secularisatie. De woorden van vroeger matchen niet meer met de situatie van vandaag. De woorden van Kuiper klonken in een christelijke cultuur. Maar er heeft zich een breuk voorgedaan. Als je daarom niet opnieuw je boodschap doordenkt en steeds opnieuw verwoordt, worden je woorden holle frasen."

We leven niet meer in de tijd van Kuiper

Actualisering en doordenking van christelijke politiek blijft belangrijk. Dat wordt vandaag in Zwolle niet voor het eerst gezien. De Bruijne pleitte in 2009 al voor een zogenoemde herbronning van de ChristenUnie. "Christelijke politiek komt voort uit de traditie van Groen en Kuiper. Het doel dat Kuiper had, was min of meer het herkerstenen van de natie. Hij kon dat nastreven, omdat een meerderheid in Nederland christelijk was, al dan niet latent."

"Ik heb in 2009 voor die herbronning gepleit, omdat het verhaal van de ChristenUnie nog steeds wortelt in het oude verhaal van Kuiper. Zijn doel is tot vandaag de dag min of meer bepalend geweest in de christelijke politiek. De woorden zijn in de loop van de tijd eigenlijk niet veranderd. Maar de praktijk wel. Door de confrontatie met andere denkers wilde ik dat ons de schellen van de ogen zouden vallen. Dat kan leiden tot iets nieuws en creatiefs."

"Begrijp me niet verkeerd," zo laat hij hier direct op volgen, "ik heb nooit met het neocalvinisme willen breken. Mijn ambitie was en is om het te verbeteren. Het gaat mij om onze eigen traditie waarin we geworteld zijn als christelijke politiek. Deze is historisch gezien te veel gelokaliseerd om ons er tijdloos en permanent op te kunnen beroepen."

Het blijft even stil na de vraag of deze herbronning daadwerkelijk succesvol tot stand is gekomen. De Bruijne: "Er is een eerlijke poging gestart." Maar hij

*‘In de wissel-
werking tussen
politiek en
Schrift gaat de
Bijbel telkens
opnieuw open
en zorgt voor
nieuwe ideeën’*

heeft het gevoel, dat binnen de ChristenUnie een politiek spel werd en wordt gespeeld met betrekking tot deze herbronning. “Alsof meerdere partijen tevreden gehouden moeten worden.”

Segers lacht en reageert daarna zonder te ontkennen. “In onze traditie zijn duidelijk twee lijnen aanwezig. Die twee lijnen zijn bij Kuyper ook al ingesloten. Aan de ene kant politiek gebruiken om een christelijke cultuur te beschermen en te faciliteren. Aan de andere kant het besef dat we een minderheid zijn. In de ChristenUnie zie je dat ook. Aan de ene kant het gevoel van heimwee naar het herkersteningsideaal. Aan de andere kant zijn er ook de mensen die tamelijk nuchter omgaan met de nieuwe realiteit.”

Segers zelf is overtuigd van de noodzaak van herbronning. “Maar ik hoop dat het geen toberig project wordt over wat we nog wel en wat we niet meer mogen zeggen.” Hij hoopt net als De Bruijne dat deze herbronning zorgt voor nieuwe inspiratie. “Dat is ook het mooie aan de wisselwerking tussen politiek en Schrift. De Bijbel gaat telkens opnieuw open en zorgt voor nieuwe ideeën. Op die manier heeft de Bijbel eigenlijk in heel de geschiedenis gewerkt.”

Segers denkt dan in het bijzonder aan Bonhoeffer en andere christenen die op kruispunten in de geschiedenis van hun land bij een open Bijbel leefden, Christus navolgden midden in de wereld en zo hun politieke keuzes maakten.

De zaak ‘Mauro’ en Psalm 72

Het oude verhaal van Kuyper klinkt echter nog wel steeds door in het handelen van de huidige christenpolitici. Dat is volgens De Bruijne goed zichtbaar in het te vaak en veel te kort door de bocht citeren van Psalm 72. “Psalm 72 is best toepasbaar in de politiek. Maar dan moeten eerst wel een paar stappen worden gezet.” De Bijbel is sowieso niet één op één te gebruiken in de politiek. Als we dit interview houden, stemmen Tweede Kamerleden over moties met betrekking tot de zaak ‘Mauro’. In de debatten en het spreken hierover is volgens zowel Segers als De Bruijne goed zichtbaar geworden hoe je de Bijbel kunt gebruiken of beter gezegd juist niet.

Segers benadrukt dat bij de ChristenUnie telkens een spannende wisselwerking bestaat tussen Bijbel en politiek. Dit in tegenstelling tot CDA. “Het cruciale verschil met het CDA is dat zij een paar waarden die

uit de Bijbel zijn afgeleid, centraal hebben gesteld. Daarna is de Bijbel dichtgegaan.” Bij de ChristenUnie staat de open Bijbel centraal. Dat vraagt in elke casus om een zorgvuldige afweging.

Segers noemt als illustratie een artikel van Arie Slob en Joël Voordewind in het *Nederlands Dagblad* (‘Hoe de kamer over Mauro kwam te spreken’, *ND* 29 oktober 2011). In het artikel leggen zij een verband tussen Mattheüs 25 (‘Ik was een vreemdeling en jullie namen mij op’) en Mauro. Voordewind en Slob concluderen dat Christus ons pad soms kruist in de vorm van een enkeling.

Segers geeft aan dat hij deze Bijbeltekst niet zo direct zou kunnen en durven betrekken op deze situatie. “Je kan nu wel zeggen dat barmhartigheid leidend is. Maar er zitten nog wel twee stappen tussen de situatie in Mattheüs en die in de Tweede Kamer.” De Bruijne stemt in met Segers. “Hier wordt een Bijbelse norm voor onze opstelling als christenen zomaar doorvertaald naar het publieke domein. Als ik zelf een vreemdeling tegenkom op straat, moet ik daarin een appel van Christus zien. Maar als ik mijn ongelovige samenleving moet mee besturen, is dat anders. Dan kan ik er niet van uitgaan dat daarin zonder bekering dezelfde liefde voor vreemdelingen zal worden opgebracht als christenen past.” Niet dat Segers en De Bruijne blij zijn met de wetgeving zoals die rondom dit thema is in Nederland. Zij pleiten voor aanpassing van diezelfde wetgeving.

Geen schijnwereld creëren

Segers ziet in dit hele debat echter ook positieve kanten. De notie van barmhartigheid, die door en door Bijbels is, raakt ook niet-gelovigen. Al wordt het als gelegenheidsargumentatie ingebracht, toch biedt het gelegenheid om de Schrift ter sprake te brengen. “Daarbij is het wel van belang om in de toepassing een slag om de arm te houden. Er zijn maar weinig situaties waar het zwart of wit is.”

De Bruijne blijft hierin terughoudender dan Segers. “Er zijn momenten waarop het mogelijk is. Maar mijn bezwaar is dat je in een context waar het christelijk gevoel is weggeëbd niet een schijnwereld moet creëren.” Volgens De Bruijne schuilt daarin een gevaar: “Christenen kunnen zich dan gaan terugtrekken op een eiland. Of zij vertellen een mooi verhaal, maar doen iets anders.” De Bruijne merkt daarbij op dat

‘Christenpolitici dragen vaak meer uit met hun houding dan met hun concrete politieke vertaling van de christelijke boodschap’

christenpolitici vaak meer uitdragen met hun houding dan met hun concrete politieke vertaling van de christelijke boodschap. “Op meerdere momenten in de afgelopen jaren viel buitenstaanders vooral de integriteit van christenpolitici op.” Op de achtergrond in de stationsrestaurant sterft ondertussen een nummer van de Black Eyed Pease weg. ‘Where is the love?’

We hebben de steun van de kerk gemist

Het praten over wat politiek en politici beter kunnen doen heeft nu wel lang genoeg geduurd, moet Segers gedacht hebben. Zonder enige vorm van zelfmedelijden merkt hij op, dat hij de stem en de steun van de kerk in de afgelopen jaren weleens heeft gemist. De Bruijne erkent dit. Hij illustreert het met voorbeelden uit het verleden waarin hijzelf de stem van de kerk had kunnen vertolken, maar dat niet deed. Tijdens een hearing met betrekking tot het homohuwelijk probeerde hij bijvoorbeeld om met intelligente redeneringen het liberale standpunt te tackelen.

“Terwijl ik er zat namens de kerken, was ik daardoor eigenlijk meer met politiek bezig dan met de boodschap van de kerk.” De Bruijne is ervan overtuigd dat wanneer de kerk meer haar stem laat horen dan dat ze nu doet, de politiek zich meer bezig kan houden met haar eigen taak. “Politiek vind ik het mee helpen met het ordenen van een aanmodderende samenleving.”

Segers stemt in met deze overtuiging en ziet dit als een zwakke schakel in de gereformeerde traditie. Hij wil zich op dit punt graag laten corrigeren door de dopersen. “De kerk is toch wel anders, niet één van de kringen van de samenleving. Als dat anders-zijn ergens voorgeleefd moet worden, dan is dat wel in en door de kerk.”

Segers haalt dan ook graag het pleidooi aan van James Kennedy – hij verzorgt overigens ook één van de cursusavonden - om als kerk een stad op de berg te zijn. Segers geeft daarvoor twee argumenten. Allereerst missen politici de steun vanuit de kerk. Volgens Segers hebben te veel mensen het idee, dat de kerk alleen maar bezig is met geestelijke zaken. Daarnaast - en dat argument weegt voor Segers zwaarder - geloven we dat God Immanuel is. ‘Als het evangelie nooit iets over de wereld te zeggen heeft waarin wij leven, doen we het evangelie geen recht.’

Balanceren op een smalle richel

De kerk moet volgens Segers en De Bruijne publiek meer van zich laten horen. Daarbij moet zij frank en vrij vanuit het evangelie licht laten schijnen over wat in de samenleving aan de orde is. Politiek heeft een beperkter doel. Politiek is ervoor bestemd om het samenleven in de periode tussen Christus' komst en wederkomst (*saeculum*) zo goed mogelijk voorlopig te ordenen. Zo dient zij het doel dat God met deze periode heeft. Daarbij helpt de Bijbel vaak om te ontdekken wat aan een goede ordening bijdraagt. Een mooie illustratie hiervan zag De Bruijne in de discussie over de schulden crisis. “Arie Slob wees in verband met het mogelijk kwijtschelden van schulden op het jubeljaar in de Bijbel. Bijbelse wijsheid helpt dan om vandaag een betere oplossing in beeld te krijgen. De Bijbel functioneert dan als een zoeklicht op een werkelijkheid waarin we bescheiden doelen hebben. Maar deze doelen kleuren we wel in vanuit het evangelie.”

‘We hoeven niet alle terreinen van het leven te veroveren. Het gaat om het besef dat je beter af bent met Jezus’

De Bruijne: “De kerk leeft in het *saeculum*. Zij is niet geroepen om het koninkrijk hier al te helpen vestigen. Wel kan ze laten zien dat je met Jezus beter af bent. Beter nog, de kerk zou de plek moeten zijn waar dat wordt voorgeleefd. God heeft voor deze laatste periode van de geschiedenis een missionair doel met de wereld. Tegelijk wil Hij in het samenleven van christenen al iets laten zien van de nieuwe wereld die komt. En dat kan ook uitstraling krijgen naar en tot zegen zijn voor de omgeving van de kerk.”

Dit is wat anders dan ernaar streven dat de aardse samenleving nu al zoveel mogelijk op het koninkrijk gaat lijken. De Bruijne: “We hoeven niet alle terreinen van het leven te veroveren. Het gaat om het besef dat je beter af bent met Jezus.” Hij geeft toe dat het een smalle richel is tussen de aarde alvast vernieuwen en niets doen. Met de Bijbel als zoeklicht is het echter wel mogelijk om op die richel te balanceren en te bewegen.

Misschien hebben we wel te weinig van Bert Dorenbos

Segers sluit zich aan bij de idee dat de politiek het voortbestaan van het *saeculum* als doel heeft door zich in te zetten voor een publieke ordening en een vreedzame samenleving. “Al lijkt het soms tijdelijk en weinig met het evangelie te maken te hebben, toch is juist dat voortbestaan van een publieke ordening en vreedzame samenleving niet niets.”

Hij vergelijkt onze samenleving op dit punt ‘graag’ met die van Somalië. “Wij hebben het hier zo veel beter. Laten we daarom alsjeblieft niet te minimalistisch doen over hoe het bij ons is. Daar mogen we God dankbaar voor zijn.” Onze samenleving is volgens Segers voor een deel de vrucht van de wisselwerking tussen evangelie en cultuur. “Ik heb in Egypte gezien hoe het ook kan lopen, dat leverde echt een andere cultuur op.”

Soms zijn er echter wel momenten dat je als christen meer moet doen dan je inzetten voor een vreedzame samenleving, denkt Segers. “Het is niet alleen voorwaarden scheppen en het kwaad tegen gaan. De kerk en misschien ook wel de christenpoliticus moeten zo nu en dan profetisch spreken.” Niet iedere dag. Misschien eens in de vijftig jaar. Maar dan komt het er wel op aan.

Criteria vindt Segers lastig te geven. Hij haalt woorden aan van Paulus met betrekking tot de taak van de

overheid om een richting te wijzen. “De taak van de overheid is het goede te belonen en het kwade te bestraffen. Ik kan me voorstellen dat wanneer dat consequent wordt omgedraaid, als er sprake is van zo’n ontarding, dat er dan een moment komt om een stok in de spaken te steken. Wanneer het kwade goed is en het goede kwaad.”

et zijn bekende woorden van Bonhoeffer die doorklinken in het spreken van Segers. De Bruijne vult aan dat er ook een moment kan komen, dat een christenpoliticus zijn verantwoordelijkheid moet opgeven. Hij vindt het moeilijk om aan te geven wanneer zo’n ogenblik gekomen is. Hij wijst hierin op het voorbeeld van Daniël. “Het lijkt alsof die - ondanks het vele kwaad en onrecht in zijn samenleving - zijn post niet verliet. In zekere zin droeg Daniel dus mede verantwoordelijkheid.. Daniël lijkt de grens te trekken bij situaties waarin hij zelf rechtstreeks iets verkeerd zou moeten doen. Die grens aangeven in de huidige postchristelijke samenleving vind ik buitengewoon ingewikkeld. Moeten christenpolitici

‘Als die elite haar plannen al te zeer voortzet, ben ik bang voor een volksopstand’

misschien meer compromissen durven dragen dan we gewend zijn...?”

Nu al accepteren we zaken waar je best eens over zou kunnen doordenken. De Bruijne: “Als je het Bert Dorenbos (voormalig directeur van de EO die vooral later landelijke bekendheid verwierf als voorzitter van stichting ‘Schreeuw om leven’, red.) zou vragen, zou hij zeggen dat Nederland het beslissende punt al is gepasseerd. Dat dat is gebeurd toen hier de abortuswetgeving werd aangenomen. Vanaf dat moment kunnen christenen eigenlijk niet meer met een goed geweten meedoen met de macht. Beter lijkt het om in de marge een stootkussen te vormen. De meesten onder ons kiezen een andere opstelling, dan Bert Dorenbos. Maar daar zit ook wel iets in van: waar wennen we aan?”

Segers knikt en vult aan dat niets doen soms schadelijker is dan wel iets doen. Hij wil niet te makkelijk meegaan met het denigrerend spreken over Bert Dorenbos zoals dikwijls gebeurt. “Hij is één van de weinigen die nog zoveel lef heeft. Misschien hebben we wel te weinig van Bert Dorenbos.”

Buiten staat ondertussen een trein op Segers te wachten, maar deze besluit nog niet met de Nationale Spoorwegen mee te willen. Hij is nog niet uitgesproken.

Het gevaar van de Davos-elite

We verleggen de focus van het gesprek naar het terrein van nationale identiteit en waar die gevonden moet worden. De Bruijne pleit voor het belang van Europa. Hij ziet een toekomstscenario voor zich met een zigzagbeweging. “Eerst volgt een tijd van hernieuwde en sterke nationale identiteit. In die periode zitten we nu al. Daarna zet de globalisering definitief door en uiteindelijk zullen natiestaten misschien wel uit elkaar springen.”

De Bruijne is er bang voor, dat wanneer we niet inspelen op dat scenario andere ideologieën zich straks nestelen in het ontstane gat. Om dat te voorkomen pleit hij ervoor om nu al de nadruk op de natie te relativeren en te werken aan de verbeelding van iets supranationaals. “Ik heb daarbij nog geen definitieve invulling; ik zoek naar iets. Misschien moeten we het toch wel zoeken in Europa.”

Segers typeert zichzelf als een Europeaan, maar hij is iets minder gecharmeerd van de sterke nadruk op Europa. “Juist uit liefde voor Europa moet je soms kritisch zijn op machtssamenklontering op een niveau waar burgers zich niet mee kunnen identificeren. Dat is namelijk een recept voor nog meer populisme.” De Bruijne knikt instemmend en vult aan: “We moeten zeker beducht zijn voor een rationele toplaag in de samenleving die het allemaal verhapstukt en de burger links laat liggen.” Segers neemt weer het woord. Hij las op een dag twee verhalen in de krant. Het ene verhaal ging over een man uit Venlo die mishandeld werd door een Marokkaan. Het andere ging over Pechtold, een fervent ‘aanhanger’ van Europa. Hij sprak over tolerantie en een open wereld.

Segers slaat nu een scherpe toon aan. “Dat verhaal van Pechtold slaat echt als een tang op een varken. Hij komt van de Wageningse berg en is zo’n krachtig individu en goed ontwikkelde wereldburger. Maar denk je dat zijn verhaal het antwoord is voor iemand die net in elkaar is geslagen?”

Hij neemt een slok koffie en vervolgt, terwijl Faithless met ‘We come one’ op de achtergrond net niet storend aanwezig is: “Er is een soort Davos-elite ontstaan,

die te veel is losgezongen van de wereld. Als die elite haar plannen al te zeer voortzet, ben ik bang voor een volksopstand.”

Segers is dus geen voorstander van een al te zeer op-tuigen van een Europese regering. Hij gelooft meer in organische groei. De Bruijne antwoordt instemmend. “Ik geloof ook dat het niet maakbaar is. Het is Gods voorzienigheid die ervoor zorgt, dat ontwikkelingen al dan niet doorzetten. Maar je moet niet vergeten dat je met negatief praten over Europa ook de populistten voedt in hun scepsis ten opzichte van Europa.”

Dubbele loyaliteit benadrukken

In christelijke kring is het volgens Segers van groot belang om een dubbele loyaliteit te benadrukken. “Je merkt dat christenen heel vatbaar zijn voor populisme. Voor het ideaalbeeld van een Joods-christelijke cultuur. Voor ónze cultuur.” Hij vindt een strijd voor een christendom zonder Christus iets verschrikkelijks. “Het meest verschrikkelijk voorbeeld is wel die Breivik. Die dacht ook te strijden voor een christelijke beschaving.”

Mede daarom zegt Segers dat we onze diepste identiteit moeten vinden in Christus. “Allereerst zijn we vreemdelingen.” Maar daarnaast moet je volgens Segers ook zeggen dat we geplaagd zijn in een wereld en een samenleving. En die samenleving heeft, hoe minimaal ook, een verhaal nodig. De Bruijne benadrukt dat christenen zich niet moeten terugtrekken. Daarmee verzet hij zich tegen bijvoorbeeld Hauerwas (theoloog uit Amerika die pleit voor de kerk als contrastgemeenschap ten opzichte van de samenleving, red.), die volgens De Bruijne iets hooghartigs heeft. De Bruijne toont zich geraakt doordat sommige niet-christenen christenen haast hartstochtelijk oproepen zich niet terug te trekken. Om mee te blijven helpen om min of meer christelijke waarden in de cultuur te behouden. Tegelijk geeft dat hem wel dubbele gevoelens. “Aan de ene kant leen ik me niet voor een soort cultuurchristelijk ideaal. Aan de andere kant is het een zaak van barmhartigheid en bewogenheid om je niet af te maken van zo’n appel.”

Segers knikt. “Door ons als christenen terug te trekken, ontstaat een zelfvervullende profetie. De heilzame werking van het evangelie verdwijnt dan uit de samenleving. En in de verdere ontarding zie je dan dat het nooit wat zal worden met die samenleving.”

‘Die combinatie is vuurgevaarlijk’

Voor zowel De Bruijne als Segers is een defensieve houding niet nodig. Het gaat in alles om de vraag waar je echt je identiteit vindt. Segers onderstreept dit door een scherpe observatie. “Je ziet tussen bevindelijk-gereformeerden en seculier-conservatieven een overeenkomst. Bevindelijk-gereformeerden hebben een probleem met hun heilszekerheid. Velen van hen vinden hun identiteit niet in Christus. Zij zoeken die daarom in een aantal uiterlijke kenmerken. Die kunnen ze beetpakken. Dat geldt ook voor seculier-conservatieven. Die combinatie is vuurgevaarlijk.” Voor een tweede keer deze middag refereert Segers aan Breivik, deze keer als gevaarlijke vertegenwoordiging van deze combinatie. Breivik schreef namelijk letterlijk op dat hij christen was, maar geen relatie had met God. Breivik laat die defensieve houding in het meest extreme geval zien.

De defensieve houding is dus niet nodig. Wel is met het oog op dienstbaarheid aan een samenleving volgens De Bruijne van belang dat je jezelf goed kent. “Anders wordt het idealisme.” Het gaat hem erom, dat je jezelf ‘niet terugtrekt’ en ‘geen hoge christelijke idealen najaagt’. In verband met dat laatste is het belangrijkste, volgens de Bruijne, dat je doordrongen bent van Gods geduld met de wereld.

Opnieuw staat een trein te wachten. Dit keer gaat Segers wel. Er is genoeg gesproken. ■